

UOT 398:801.6; 398:82.0; 801.8; 81:0/9

ÇİNARƏ RZAYEVA

NAXÇIVAN FOLKLOR MƏTNLƏRİNDƏ DİNİ-MİFOLOJİ LEKSİKA
(MƏLƏK VƏ ŞEYTAN ANLAYIŞI)

Müsəlman ölkəsi olan Azərbaycanda dinə hörmət və inam qədim zamanlardan bu günə kimi olmuş, bundan sonra da olacaqdır. Dinə inam dedikdə onun içində mələklərə də inam ayrıca bir yer tutur. Allaha inandığımız üçün onun yaratdığı mələklərə də hər birimiz inanırıq. Hər bir Mələyin özünə aid vəzifələri olduğunu hədislərdən oxuyuruq. Mələklərə xas olan müsbət xüsusiyyətlər və keyfiyyətlər folklor mətnlərində də ifadə olunmuşdur.

Məqalədə Naxçıvan folklor mətnlərində işlənən mələk anlayışı araşdırılır və bir sıra təhlillər edilir. Aparılan təhlillərə əsaslanaraq deyə bilərik ki, mələk leksikası folklorun çox janrında işlənmişdir. Hətta folklor janrlarında işlənən Mələk qız adı kimi də tədqiqata cəlb edilmişdir.

Məqalədə həmçinin bir zamanlar mələk olub sonra Allah dərgahından qovulan şeytan obrazı da araşdırılmış, müvafiq təhlillər aparılmışdır. Hər iki - mələk və şeytan anlayışın folklorlarda necə ifadə olunması müəyyənləşdirilmişdir. Məlum olmuşdur ki, mələyə və şeytana xas olan xüsusiyyətlərin demək olar ki, hamısı folklor janrlarında əks olunub. Naxçıvan folklor mətnlərindən nümunələr verərək deyilən fikirlər təsdiq edilmişdir.

Açar sözlər: *Naxçıvan, folklor, mələk, şeytan.*

İslamda mələklər Allahın əmrlərini yerinə yetirməklə görəvli nurdan yaradılmış varlıqlar kimi qəbul edilir və inanılır. Mələklər sonsuz saya malikdir. İnanclara görə, yağış yağanda hər damcısı ilə yerə bir mələk enir. Bu inanc da mələklərin sayının sonsuz olduğunu göstərir. Hər bir mələklər özünə aid görəvləri yerinə yetirirlər. Bu məqalədə folklor mətnlərində işlənən mələk anlayışı araşdırılacaq və müəyyən təhlillər aparılacaqdır.

Həmçinin şeytan ismi də tədqiqata cəlb ediləcəkdir. Çünki “dini görüşlərə görə, İblis əvvəl mələk olub, sonra şeytana çevrilib. O, Allah tərəfindən Adəm peyğəmbərə səcdə edilməsi istənilməyi halda səcdə etməyən yeganə mələkdir” [10, s. 21]. Allahın əmrindən çıxdığına görə göylərdən qovulmuşdur. Dini inanclara görə, İblis yer üzərində insanları yollarından azdıracağına and içir və buna da nail olur, beləliklə də məqsədinə çatır. Bu deyilən fikri Hüseyn Cavidin “İblis əsərində açıq şəkildə görmək mümkündür. İblisin dili ilə verilən həmin nümunə:

Bən şimdi bir atəş, fəqət əvvəlcə mələkdim,
Həp xaliqə təsbih idi, təhlil idi virdim.
İlk öncə mələklər bəni təqdis ediyordu,
Adəm kibi bir sayğısız axır ləkə vurdu.
Alçalmadı, yüksəldi fəqət şöhrətü şanıım,
Allah ilə bir zikr edilir namü nişanıım [3, s. 13].

Qeyd edək ki, dinlə bağlı olan mələk anlayışı həm yazılı, həm də şifahi xalq ədəbiyyatında işlənir. Naxçıvan folklor materiallarını araşdırdığımız zaman bu anlayışın müxtəlif formalarda işlənməsinə rast gəlirik.

Mələklər, bildiyimiz kimi, müsbət xarakterlidirlər. Biz onları görməsək də onları gözəl, ideal varlıq kimi təsəvvür edirik. Hətta el arasında da gözəl birini mələyə oxşadıyıq, istər sima baxımından, istərsə də yaxşı xarakter baxımından. Mələklərlə bağlı bu deyilən fikirlər folklor janrlarında da əks olunub. İlk olaraq Mələk sözünün mənşəyinə və mənasına nəzər salaq:

“Mələk ərəb. 1. Dinə görə, Allahın göstəriş və əmrlərini yerinə yetirən, çox gözəl qadın surətində qeyri-maddi qanadlı bir məxluq; mələikə. 2. Məc. Çox gözəl və ya məsum, xoşxasiyyət adam haqqında” [2, s. 332].

Nümunələrə keçməmişdən əvvəl qeyd edək ki, bütün örnəklər folklor dilində olduğu kimi, yəni heç bir imla dəyişikliyi olmadan verilmişdir.

“Bala, sən həkim deyilsən, mələksən, mənim gözlərimi açdın. Qəssaboğluna buğda, un çuvalları verib yola salırlar” [6, s. 319].

Bu nümunədə həkimin gördüyü müsbət işə görə onu mələk adlandırırlar.

Bayatılarda da mələk anlayışının işlənməsinə rast gəlirik. Və bu nümunədə mələklərin xeyir işlərə, aşıqların birləşməsinə sevindiyini görürük. Həmin nümunə:

Əzizim arı şanda,
Beçələr arı şanda.
Mələklər şaddıq eylər,
İki yar barışanda [6, s. 356].

Deməli nümunədən görünür ki, aşıqların küsülü olub dalaşmağını mələklər sevmir. Onlar xoşxürrəm olanda mələklər sevinir və mutlu olur. Elə buna görə də xalq arasında deyilir ki, mələklər yaxşı işə sevinir, yaxşı olmayan işlərə üzülür, hətta göydə mələklər ağlayır, deyirlər.

Hamı mələkləri göy üzündə təsəvvür edir. Aşıq yaradıcılığında da bu fikir ifadə olunmuşdur:

Behiştə hurilər, göydə mələklər,
Gözəllikdə bizim yarı deyiblər.
Yusif çıxdı o bazarda satıldı,
Kasad olmuş o bazarı deyiblər [6, s. 455].

Hətta bu fikir bayatılarda da nəzərə çarpır:

Göydən bir mələk endi,
Nə danışdı nə dindi,
Camalını açmadı,
Dedi: “Gözüm bəsindi” [8, s. 529].

Yeri gəlmişkən, onu da deyək ki, bir sıra yazılı ədəbiyyat nümunələrində, xüsusən romantizm və simvolizmə mənsub sənətkarların ayrı-ayrı əsərlərində də Mələk obrazının analogi kontekstdə bədii müstəviyə gətirilməsi, göylərlə bağlılığının diqqətə çatdırılması müşahidə olunur. Məsələn, romantik ədibimiz Hüseyn Cavidin yaradıcılığında həmin cəhət özünü göstərir. AMEA-nın müxbir üzvü Kamran Əliyev bu barədə yazır: “Pəri obrazı kimi, Mələk də göylər övlətidir... Ona görə də H.Cavidin bir çox əsərlərində Mələk öz müsahibini göylərə səsləyir, göylərə qaldırmaq istəyir” [4, s. 102]. Bu bağlılıq isə təsadüfi deyil. Akademik Muxtar Kazımoğlunun yazdığı kimi: “H.Cavid dramaturgiyasındakı Mələk surəti, söz yox ki, nağıllardakı Pəri surəti ilə səsləşir. Səsləşmə hər iki surətin mərhəmət və məhəbbət motivinə bağlı olmasındadır. Nağıllardakı Pəri həm qəhrəmanı çıxılmaz vəziyyətdən qurtaran xeyirxah qüvvə kimi, həm də qəhrəmanın vurulduğu, bəzən də evləndiyi sakral mənşəli gözəl kimi yadda qalır” [5, s. 173]

Dastanlarda isə mələk anlayışının fərqli kontekstlərdə işlənməsinə rast gəlirik. Məsələn, “Ziyad-Şövkət” dastanından aşağıdakı nümunəyə baxaq:

Adını Şövkət,
Eşqi məhəbbət,

Çox çəkdin zəhmət,
Tez getdi xilqət.
Çatdın murada,
Ay mələkzada,
Qurbanam ada.
Yıxılan könlümü alıb,
Günlərim xoş elədin sən [6, s. 511].

Mələmdür ki, analar, atalar qız övladlarını, oğlanlar isə sevdikləri yarı mələyə bənzədirlər. Yuxarıda verilən nümunədə də aşiqin dilindən sevgilisinin mələyə bənzədilməsini görürük. Bu tipli başqa bir nümunəni isə “Əmrah” dastanında da görürük:

Verdim aşığın payını,
Yetirdim haqqı – sayını
Ərşdə mələklər tayını,
Axtarır gözüm, axtarır [7, s. 466].

Dini və mifik mələk obrazı qeyd olunan dastanda aşiqin mübaliğəli baxışı dastan söyləyicisi vasitəsi ilə xalqa – dinləyənlərə təqdim olunur.

Elə həmin dastandan aldığımız başqa nümunədən oxuyuruq:
Boyunu bənzətdim mələksimaya,
Dərdini çəkməkdən düşdüm ah–vaya;
Kəklik kimi nə qalxırsan havaya?
Tərən yox oyandım, süz, qayıt indi [7, s. 470].

Əmrahın dili ilə verilən bu nümunədə mələk boylu-buxunlu təsəvvür edilmişdir. Həlbuki, mələkləri heç kim görməyib. Hamı onu gözəl təsəvvür etdiyinə görə, hərə bir gözəlliyi ona bənzədir.

Yenə həmin dastandan maraqlı və diqqətçəkən başqa bir nümunəyə nəzər salaq:
Baxırsan sağa, sola,
Görürsən, hər yan bəzənib.
Səf çəkib huri, mələk,
Pəriyü qılman bəzənib.
Yasaq qılmayın dilimə,
Qoy deyim dastan, bəzənib [7, s. 475].

Burada Mələk ifadəsi ilə yanaşı pəri, huri ifadələrinə də rast gəlirik. Hətta üç eyni mənanı (gözəl qadın) ifadə edən adları bir bənddə işlətməsi ilə dastana xüsusi məna çaları qatmışdır. Huri sözünün mənası Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində aşağıdakı kimi verilmişdir.

Huri- ərəb mənşəli “əsil mənası “cənnət qızı” olub klassik şeirdə təşbeh yolu ilə gözəlin epitetlərindən biri kimi işlənir” [1, s. 405].

Huri leksikası da şifahi xalq ədəbiyyatında işlənməklə mətnlərin emosionallığını artırıb. Huri leksikası yuxarıda verdiyimiz bir neçə nümunədə əks olunub.

Pəri – fars mənşəli söz olub mənası “1. əsatirdə: cinlərin çox gözəl və cazibəli qadın şəklində təsəvvür olunan qismi. 2. Çox gözəl, məsum, xoşxasiyyət qadın və ya qız haqqında” [2, s. 596].

Yuxarıda verilən nümunədə Pəri ikinci mənada işlənmişdir.

Siyah telin düzülübü gərdənə,
Ağ buxaqda qara xalın bir dənə.
İncə beldə qızıl kəmər dürdanə
Huriyə, Pəriyə mehman gəlmişəm [7, s. 421].

Folklor materiallarında işlənən antroponimlərdən biri də Pəri adıdır. Yəni araşdırmalar sırasında Pəri qız adı kimi də rastımıza çıxır:

“Əgər Pərinə mənə verməsən, yerin təkinə də girsən, göyə də çıxsan, tapıb səni öldürəcəyəm” [6, s. 279].

“Əhmədə hökm elə o gətirəcəh. Çağırılar Əhmədi ki, gərəh dünya gözəli Pəri xanımı gətirəsən” [8, s. 182]

“Pəri bir müddət fikirləşir, sora qardaşına deyir: - Qardaş, gəl biz bıranı tərək edəh, gedəh pətşahın yurduna” [8, s. 241].

Pəri qız adı kimi təkcə nağıllarda deyil, bəzi başqa janrlarda da işlənmişdir. “Aşiq Qurbani” dastanında da buna rast gəlirik: “Qurbaninin on yeddi yaşı tamam olur. Misli-bərabəri tapılmır. Bir gün Qurbani yatıb yuxuda Gəncə şahının qızı Pəri xanımı görür. Bir könlüdən min könlü bu qıza vurulur” [7, s. 430].

Nümunələrdən də göründüyü kimi, Pəri qız adı kimi folklor janrlarında işlənmə tezliyi yüksəkdir.

Dini görüşlərə görə, mələklər insanın sağ və sol çiyində olur. Sağ çiyində olan mələk yaxşı əməlləri, sol çiyində olan mələk pis əməlləri yazır. Bu fikir folklor örnəklərində də əks olunub. Deyilən bu fikri özündə əks etdirən həmin bayatıdan oxuyuruq:

Çiyindəki mələkdə,
Üstü bənək-bənəkdi.
Səndən xəbər alıram
Arazın suyu neçə sənəkdi? [4, s. 467]

Bu nümunə bayatı olsa da həm aşiq yaradıcılığında bağlamaları, həm də tapmacaları xatırladır.

Təkcə Pəri adı deyil, hətta folklor mətnlərində Mələk qız adı kimi də işlənmişdir. Bu nəinki folklor mətnlərində, hətta günümüzdə də qız uşaqlarının adlarında tez-tez rastımıza çıxır. Sanki ailələr qızlarını bir mələk kimi gördükləri üçün bu ada müraciət edirlər. Folklor mətnlərində işlənən nümunələrdən biri aşağıda verilmişdir:

“Odu ki, el içində xar olmasın deyə Darabasdan Mələk addı bir qız gətirir ki, kənddə desinnər aşiq getdi sevgilisin gətirdi” [6, s. 444].

El arasında ikili rol oynayan, iki üzü olan adamlara aşağıdakı ifadə deyilir:

Üzdə mələk, dalda kələk [7, s. 246].

Bu xalq deyiminin fərqli formasına aşiq yaradıcılığında da rast gəlirik :

Bir insanda ədəb kökdən gərəkdir,
Hər yetənə demək olmaz mələkdir.
Fırıldaqçı, kələk oğlu kələkdir,
Gül əkəsən, ondan saf ağac olmaz [7, s. 412].

Şeytan ərəb mənşəli sözdür. Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində mənası belə izah olunur. 1. Dini təsəvvürlərə görə şəri təmsilədən mövhum varlıq; cin, iblis. 2. Məc. Araqarışdıran, fitnəkar, xəbərçi, çuğul adam haqqında.

Bu sayılan xüsusiyyətlər folklor mətnlərində də əks olunub. Hətta uşaqları belə şeytanla qorxudurlar. Bir örnək:

Şeytan gəldi, dəvə gəldi, səni yedi, yedi, yedi [9, s. 147].

Nağıllarda şeytana müraciətin maraqlı formasına rast gəlirik. “Daşbəyi” nağılından aldığımız həmin örnək:

“Biri varıdı, biri yoxudu, şeytannar, yerdə çoxudu. Elə bına görə də zalımlıqlar, qorxaxlıqlar varıdı. Onda nə hax varıdı, nə də xeyir, bərəkət varıdı” [9, s. 202].

Bu nümunədə şeytanın çox olduğu yerdə xeyir-bərəkətin olmadığı ifadə olunmuşdur. Bu da xalq arasında şeytanın mənfi xarakterdə qəbul olunmasını bir daha göstərir.

Elə həmin nağıldan başqa bir nümunə:

“Yadda saxla ki, duz kəsən düz kəsər. Duz kəsən namərt olmaz, şeytana uymaz” [9, s. 204].

Hədislərin birində şeytanla bağlı deyilir ki, Şeytan Allah qatından qovulduğu zaman Allahdan üç şey istəyir. Onlardan biri adının Allah adı ilə bərabər çəkilməsi, ikincisi insan qəlbinə girib onları idarə etməsi, üçüncüsü də ölməzlikdir. Allahla adının bərabər çəkilməsi folklor mətnlərində əks olunub.

“İndi mən sənə və baş vəzirə inandım. Allah şeytana lənət eləsin. Verdiyini xəzinəni özünə qaytarıram və izn verirəm ki, gəlib mənim vilayətimdə yaşayasan, burada tacirliyini eləyəsən” [9, s. 223]

Hətta xalq arasında şeytan pis əməl sahibi olduğuna görə pisliliklərdə, zibilliklərdə daha çox olur. Xalq inaclarında və sınımalarında da ifadə olunur:

Gecə zibili süpürüb qapının dalına yığmazlar. Zibilin içində şeytan balalar [6, s. 38]

Gecələr duz-çörəyi stolun üstündə saxlamazlar, şeytan bərəkəti oğurlar [6, s. 40]

Deyillər ki, kim gecə zoğal ağacının altınan keçsə onu cin, şeytan vurur [7, s. 11]

Uşax dünyaya gələndə onun başının altına duz-çörək, qayçı, pıçax qoyallar ki, onu bəd nəzərdən, şeytandan, cinnən qorusun [7, s. 14]

Şeytan düz adamnan, varlı isə pulsuzdan qaçar [8, s. 157].

Deyimə əsaslanaraq deyə bilərik ki, şeytan özü kimi xarakterdə olan insanlara yaxınlaşır, onlarla sanki dostluq edir. Yaxşılar onun xarakterində olmadığına görə onlardan qaçar, onlara yaxın gəlməz. Çünki Allahı bilən, Allaha inanan, onun adıyla hər hansı bir işinə başlayan şeytandan uzaq olar. Dində də şeytanı özündən uzaqlaşdırmaq üçün deyilən bir kəlmə var. Bismillahirrəhmanirrəhim, əuzibillahi minəl şeytani racim.

Demək olar ki, bütün pis əməllər şeytanla bağlıdır. Hətta xəbərçilik edən adamı da şeytan deyə adlandırırırlar.

İndi şeytan ölmüyüb ki, deyillər ki, bir yerdən tapıb gətirib. Heç dədəsi bilinmir, nənəsi bilinmir. Amma gözəlliyinə söz yoxdu [6, s. 297].

El arasında şeytanla bağlı maraqlı deyimlərdən biri də şeytan qarısı ifadəsidir. “Ziyad-Şövkət” dastanında bu ifadə işlənmişdir. Həmin dastandan oxuyuruq:

Yolda Cavad tacirin qabağına bir qarı çıxdı. Tacir dünyagörmüş adam idi. Öz-özünə dedi ki, qoy bu qarını dindirəm, görüm hansı qarılardandı. İman qarısıdı, şeytan qarısı?

Odu ki, qarıya yanaşıb, cibindən bir xışma pul çıxarıb, basdı qarının ovcuna. Sonra oğlunun əhvalını qarıya danışdı. Qarı iman qarısı idi, dedi: [6, s. 497]

Deməli, yaxşı xanımlara imam qarısı, pis əməlli qadınlara şeytan qarısı deyillər.

Elə həmin dastandan başqa bir nümunə:

“Qarı özünü verdi Şövkət xanımın yanına. Bu qarı da özünə görə qarı deyildi, şeytan qarısı idi” [6, s. 499]

Yuxarıda şeytanla bağlı qeyd etdik ki, Adəm peyğəmbəri cənnətdən uzaqlaşdıran şeytan idi. Bu deyim əfsanə və rəvayətlərdə verilmişdir. Fikir tam aydın olsun deyə həmin nümunəni tam şəkildə veririk:

Rəvayətə görə, Adəm bizim babamızdı. Həvvanı da Allah-təala Adəmin sol qabırğa-

sınnan yaradıb. Bir rəvayət də var ki, Adəmi behiştədən qovullar. Şeytan Adəmə deyir ki, o meyvədən ye. Adəm başa düşsəydi ki, bura cənnətdi, burda meyvə yeməh olmaz. Meyvəni yeməzdi. Ona görə Adəmi cənnətdən çıxardıllar.

Belə rəvayət edilər ki, binnarın hərəsin bir tərəfə atıblar. Şeytan Adəmə baxdı, dedi bura mənimdi. Şeytan burda koma qurdu, Adəm də qurdu. Adəm şeytanla çəpləşdi. Şeytan Adəmi götdü qoydu yerə. Adəm yığıla-yığıla qabağkı əyağı ilə komasın çəhdi o yüzə. Odu ki, bizdə deyillər torpax şirindi [7, s. 51]

Şeytan pis əməl sahibi olduğu üçün onda din, iman olmaz. Bu fikir “Aşiq Qurbani” dastanında Qurbaninin dili ilə aşiq Yadigarın sualına cavab olaraq verilmişdir. Həmin parça aşağıdakı kimidir.

Aşiq Yadigar sazı alıb deyir:

O kimidi tapa bilmədi imanı?
O kimidi bəyənmədi sübhani?
O kimidi nazir oldu gətədi Qurani?

Qurbani cavab verir:

O şeytandır tapa bilmədi imanı,
O Ömərdir bəyənmədi sübhani.
Cənabi Cəbrayıl gəldi gətədi Qurani,
Peyğəmbərdi açdı, oxudu Qurani [7, s. 434]

Çox maraqlı deyişmədir.

Aşiq yaradıcılığında şeytanla bağlı deyilən xüsusiyyətlərdən bir neçəsi əks olunmuşdur.

Kənar get şərdən şər işdən əl çək,
Rədd elə nakəsi şər işdən əl çək,
Lənət de şeytana hər işdən əl çək
Şeytan səni salar ayağa, ağa [8, s. 673].

Aşiq yaradıcılığından aldığımız başqa bir deyişmədə də şeytanın xüsusiyyətləri ifadə olunub.

O nədi ki, nəfəsi var, canı yox,
O nədi ki, cəsəti var, qanı yox?
O kimdi dünyada heç insafı yox,
O kimdi ki, öz yolunu çaşar hey?

O körüxdü nəfəsi var, canı yox,
O arıdı cəsəti var, qanı yox.
Yalançıdı insafı, mürvəti yox,
O şeytandı düz yolunu çaşar hey.

Verilən deyişmənin birinci bəndində şeytan üstü örtülü formada ifadə olunur. İkinci aşiq isə şeytanın adını çəkərək cavabı açıq formada verir.

Folklor mətnlərində şeytan xarakterli obrazlardan küpəgirən qarı, ifritə və s. göstərə bilərik.

Təhlillərə əsaslanaraq deyə bilərik ki, folklor mətnlərində mələk anlayışı geniş şəkildə işlənmişdir. Folklor mətnlərində mələyin əksi olan şeytan anlayışının da işlənmə tezliyi yüksəkdir. Həm mələk, həm şeytan anlayışı özlərinə xas olan xüsusiyyətləri ilə folklor mətnlərində yer alaraq daha da zənginləşdirmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti: 4 cildə, II c., Bakı: Çıraq, 2006, 790 s.
2. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti: 4 cildə, III c., Bakı: Çıraq, 2006, 672 s.
3. Cavid H. Əsərləri: 5 cildə, III c., Bakı: Elm, 2007, 300 s.
4. Əliyev K.İ. Romantizm və folklor. Bakı: Elm, 2006, 160 s.
5. Kazımoğlu M. Folklorda obrazın ikiləşməsi. Bakı: Elm, 2011, 228 s.
6. Naxçıvan folklor antologiyası. I c., Naxçıvan: Əcəmi, 2010, 513 s.
7. Naxçıvan folklor antologiyası. II c., Naxçıvan: Əcəmi, 2011, 496 s.
8. Naxçıvan folklor antologiyası. III c., Naxçıvan: Əcəmi, 2012, 560 s.
9. Naxçıvan uşaq folklorundan örnəklər. Bakı: AR Prezidenti yanında Elmin İnkişaf Fondu, 2017, 461 s.
10. Rzayeva Ç. Hüseyin Cavid və folklor: 2 cildə, I c., Naxçıvan: Əcəmi, 2017, 112 s.

AMEA Naxçıvan Bölməsi

E-mail: cinarerezayeva@yahoo.com.tr

Cinara Rzayeva

**RELIGIOUS AND MYTHOLOGICAL VOCABULARY IN THE FOLKLORE
TEXTS OF NAKHCHIVAN (THE CONCEPTS OF ANGEL AND SATAN)**

Respect and belief in religion in Azerbaijan, a Muslim country, has existed since ancient times and will continue to do so. When it comes to belief in religion, belief in angels has a special place in it. Because we believe in God, we all believe in the angels He created. We read in the hadiths that each angel has his own responsibilities. The positive qualities and qualities of angels are also expressed in folklore texts.

The article examines the concept of angel used in Nakhchivan folklore texts and makes a number of analyzes. Based on the analysis, we can say that angelic vocabulary has been developed in many genres of folklore. Even the name Angel, used in folklore genres, has been included in the study.

The article also examines and analyzes the image of Satan, who was once an angel and was expelled from God. Both the concept of angel and the devil have been defined in folklore. It turned out that almost all the characteristics of the angel and the devil are reflected in the genres of folklore. The opinions expressed were confirmed by giving examples from Nakhchivan folklore texts.

Keywords: *Nakhchivan, folklore, angel, devil.*

Чинара Рзаева

**РЕЛИГИОЗНО-МИФОЛОГИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В ФОЛЬКЛОРНЫХ
ТЕКСТАХ НАХЧЫВАНА (ПОНЯТИЯ АНГЕЛА И САТАНЫ)**

Уважение и вера в религию в Азербайджане, мусульманской стране, существуют с древних времен и будут существовать. Когда дело доходит до веры в религию, вера в ангелов занимает в ней особое место. Поскольку мы верим в Бога, мы все верим в ангелов, которых Он создал. В хадисах мы читаем, что у каждого ангела есть свои обязанности. Положительные качества ангелов также выражены в фольклорных текстах.

В статье рассматривается понятие ангела, использованное в нахчыванских фольклорных текстах, и проводится ряд анализов. Основываясь на анализе, мы можем сказать, что ангельский словарь был развит во многих жанрах фольклора. Даже имя Ангел, используемое в фольклорных жанрах, было включено в исследование.

В статье также анализируется образ сатаны, который когда-то был ангелом и был изгнан Богом. Оба понятия – ангела и дьявола – были определены в фольклоре. Оказалось, что почти все характеристики ангела и дьявола отражены в жанрах фольклора. Высказанные мнения были подтверждены примерами из нахчыванских фольклорных текстов.

Ключевые слова: *Нахчыван, фольклор, ангел, дьявол.*

(Filologiya elmləri doktoru, professor Hüseyn Həşimli tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlk variant 03.04.2020

Son variant 17.05.2020